

J.S.Bach

Duitse motetten door vier eeuwen

Schein

Mendelssohn

Brahms

Distler

uitvoerenden

Schütz Projectkoor

dirigent

Pieter Kramers

Sopraan

Lide van Faassen
Joke Feddema
Rien Hagenaars
Aukje van der Maarel
Elze Mulder
Jeanine Ridder
Elodie Schuddeboom

Alt

Ria Aalders
Bärbel Barendregt
Hellen van Gessel
Titia Kortbeek
Petra Kramers
Liesbeth Kuipers-Kuitenbrouwer
Elly Verbree - Wisse
Rens Vermeulen

Saxofoonkwintet

Joost van Dieën
Patrick Koetsier
Marinus Luiten
Arjen Korevaar
Bart van de Top

Tenor

Joost van Berkel
Floris Blommaert
Rob den Heijer
Philip Lijnzaad
Hans Ouwehand
Harry Uiterwijk

Bas

Anton Helmink
Martin Marra
Anton Otten
Pim Philipse
Fred van der Puijl
François Schellevis
Dick Verburg

Basso Continuo

Orgel
Jaap Jan Steensma

Cello

Merel Dercksen

programma

Koor

Johann Hermann Schein (1586-1630)

Da Jakob vollendet hatte (Genesis 49,33-50,1)

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847)

Lord, now lettest Thou Thy servant depart in peace

(Nunc dimittis; 3 motetten opus 69:1)

Denn er hat seinen Engeln befohlen

(Psalm 91,11-12)

Orgel

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Schmücke dich, o liebe Seele (Leipziger Chorale, BWV 654)

Johannes Brahms (1833-1897)

Schmücke dich, o liebe Seele (Elf Choral-Vorspiele, opus 122/5)

Koor

Johannes Brahms

O Heiland, rei die Himmel auf (2 motetten opus 74:2)

Hugo Distler (1908-1942)

O Gott in deiner Majestät (Motette zum Reformationsfest)
(Geistliche Chormusik, opus 12:3)

PAUZE

Saxofoonkwintet

Johann Sebastian Bach

Delen uit 2e orkestsuite in b (BWV 1067)

Rondeau, Sarabande, Bourrée I & II, Polonaise, Badinerie

Koor

Johann Sebastian Bach

Jesu meine Freude (BWV 227)

toelichting

De rode draad in dit programma is de ontwikkeling van het motet in Duitsland over vier eeuwen, met Johann Sebastian Bach als hoogtepunt. Wie waren Bach's voorbeelden? Wie lieten zich door Bach inspireren? De term 'motet' komt al voor vanaf de 12e eeuw en is waarschijnlijk afgeleid van het Franse woord 'mot'. In latere eeuwen staat 'motet' hoofdzakelijk voor meerstemmige vocale muziek op kerkelijke (maar niet altijd liturgische) teksten; eerst alleen in het Latijn, later ook in de landstaal.

Het hoogtepunt van de motetstijl valt in de late Renaissance, met de Nederlandse en Italiaanse polyfonisten. Kenmerkend voor deze motetstijl is dat de stemmen gelijkwaardig zijn, dat elk nieuw zinsdeel wordt ingeleid door één stem en vervolgens wordt geïmiteerd door de overige partijen.

Deze motet-traditie was door zijn complexiteit ongeschikt om de nieuwe verworvenheden van de Barok te verwerken, zoals virtuoze solozang, recitatieven, zelfstandige instrumentale partijen, enz. Daarom werden motetten ten tijde van Bach 'ouderwets' gevonden. Het moderne hoogtepunt van de kerkdienst dat reflectie en aanvulling op de preek leverde, waren de cantates naar Italiaans model. Motetten hadden nog wel een plek bij andere gelegenheden (zoals begrafenissen).

Hoewel de motetten in Bach's totale werk een bescheiden onderdeel vormen, behoren zij tot de compositorische hoogtenpunten van zijn oeuvre, en hebben ze een belangrijke rol gespeeld bij Bach's 'herontdekking' in de vroege negentiende eeuw. Zij hebben vele latere componisten geïnspireerd om de kenmerkende motetstijl te blijven gebruiken, wel met meenemen van nieuwe harmonische en ritmische uitbreidingen. Dit programma laat daarvan mooie voorbeelden horen.

Ter afwisseling van de door het koor gezongen stukken zijn in het programma intermezzos met orgel opgenomen van 'Schmücke dich, o liebe Seele', in versies van Bach en Brahms. Het Barnevelds saxofoonkwintet beweegt zich buiten de kerkelijke muziek met een vijftal delen uit Bach's tweede orkestsuite.

Schein: Da Jakob vollendet hatte

Johann Hermann Schein (1586-1630) is één van de 'drei großen Sch' naast Heinrich Schütz (1585-1672) en Samuel Scheidt (1587-1654). Schein werd geboren als zoon van een evangelische dorpsdominee. Ondanks een duidelijke interesse voor dichtkunst en muziek voltooide hij eerst zijn studie rechten.

Hij werd uiteindelijk een gevierde Thomaskantor in Leipzig (1615–1630), een eeuw vóórdat Bach deze functie bekleedde (1723–1750).

Schein's 'Israelsbrünnlein' werd in 1623 in Leipzig gepubliceerd, en is ontworpen als een set gewijde motetten voor vijf stemmen en continuo, gecomponeerd 'op een bijzondere elegante Italiaanse madrigalistische wijze'. Het werk bevat 27 korte psalmzettingen en andere lyrische passages uit de Bijbel. De vijfstemmige polyfonie van Schein maakt veelvuldig gebruik van chromatiek en andere rhetorische middelen om de betekenis van de tekst te ondersteunen. De intensiteit en zeggingskracht van Bach's polyfonie wordt hier al aangekondigd. Het motet '*Da Jakob vollendet hatte*' is een zeer aangrijpende schildering van het overlijden van Jacob, temidden van zijn familie.

Mendelssohn: Lord now lettest - Denn er hat seinen Engeln befohlen

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847) stamt uit een beroemde joods-christelijke familie. Hij kreeg zijn eerste pianolessen op zesjarige leeftijd van zijn moeder. Vanaf 1819 studeerde hij in Berlijn contrapunt en compositie bij Carl Friedrich Zelter, een bewonderaar van Bach. Dit was van groot belang voor de vorming van zijn muzikale smaak. In 1829 voerde Mendelssohn de in vergetelheid geraakte Matthäus Passion van J.S. Bach uit, voor het eerst na Bach's dood in 1750 - een belangrijke gebeurtenis voor de herleving van Bach's muziek in Duitsland. Naast symfonieën, pianowerken en strijkkwartetten schreef Mendelssohn veel wereldlijke en geestelijke vocale muziek. Mendelssohn's twee grote bijbelse oratoria, St Paul uit 1836 and Elias uit 1846, zijn in grote mate beïnvloed door Bach.

Mendelssohn's conservatieve muzikale smaak gaf hem echter geen aansluiting met veel van zijn tijdgenoten zoals Liszt, Wagner en Berlioz. Met name Wagner beoordeelde zijn compositorische talenten zeer negatief. Dit heeft belangrijk bijgedragen tot een langdurige onderwaardering van Mendelssohn, welke culmineerde in de kwalificatie door de nazi's als 'een gevaarlijk verschijnsel in de muziekgeschiedenis, een gedegenereerd persoon'.

Het motet '*Lord now lettest*' (*Nunc dimittis*) stamt uit een periode waarin Mendelssohn rondreisde door Engeland en Schotland (Schotse symfonie, ouverture 'De Hebriden'), waarbij hij erg gecharmeerd was van de Anglicaanse koortraditie. De motetten die hij voor de Engelse liturgie primair op Engelse tekst heeft geschreven horen bij zijn mooiste koorwerken, waarin de invloed van Bach en de oudere motetstijl onmiddellijk te herkennen zijn.

Het achtstemmige motet *Denn er hat seinen Engeln befohlen* (Psalm 91: 11-12) toont de traditie van de Italiaanse dubbelkorige motetstijl. Mendelssohn schreef dit motet in 1844 na een mislukte aanslag op koning Friedrich Wilhelm IV van Pruisen. Enkele jaren later vond het een plaats in zijn oratorium 'Elias'. De tekst van het motet is ontleend aan Psalm 91. De dichter van deze Psalm bezingt hoe God Zijn engelen als 'gedienstige geesten' naar de aarde zendt om Zijn kinderen door het leven te geleiden. Het vrouwenkoor beeldt de engelen voor Gods troon uit, de mannenstemmen klinken vanaf de aarde.

Brahms: O Heiland, reiss die Himmel auf - Schmücke dich, o liebe Seele

Johannes Brahms (1833-1897) werd geboren in een sloppenwijk van Hamburg. Hij kreeg op zijn zevende jaar pianoles van Otto Friedrich Cossel en daarna gratis les van Eduard Marxsen, de beste pianoleraar van Hamburg. Om zijn ouders te steunen in hun voortdurende strijd tegen de armoede speelde hij als dertienjarige in kroegen en bordelen.

Brahms' oeuvre is zeer omvangrijk. Hoewel hij een van de laatsten der grote romantici was, was hij sterk georiënteerd op de classicistische stijl. Hij dweepte met Beethoven en Bach, geloofde in de conventionele vorm en structuur en was een tegenstander van de 'rebelse' Wagner en Liszt, en wat zij 'de muziek van de toekomst' noemden. Brahms schreef drie series motetten (Opus 29, 74 and 110). Het motet, *'O Heiland, reiß die Himmel auf'* (Opus 74, No. 2) is gecomponeerd rond 1860 op een tekst van Friedrich von Spee (1591-1635), ter gelegenheid van advent en geïnspireerd door de Joodse bijbel. Het laat zien hoe Brahms het schrijven in contrapunt beheerste en hoe vertrouwd hij was met de muziek van Bach. Alle delen van het motet zijn gebaseerd op een koraal, dat als Cantus Firmus gezongen wordt door afwisselend sopranen, altten, tenoren en bassen. Vooral het voorlaatste deel, *Hie Leiden wir die größte Not*, is bijzonder expressief en laat een harmonische schoonheid zien die typisch is voor de werken van Brahms.

Zijn interesse voor oude muziek deelde Brahms met Robert en Clara Schumann, zijn vrienden voor het leven. Bij Bach's koraalvoorspel *'Schmücke Dich, o liebe Seele* ('Tooi U, o lieve ziel...'), schreef Robert Schumann in 1840: 'wanneer mij het leven alles ontnomen zou hebben, dit stuk zou mij weer troosten...' Na Clara's dood voltooide Brahms de 'Elf Choral-vorspiele'. Eén daarvan is de lieflijke ('dolce') bewerking van het 'Schmücke Dich'. De collectie werd posthuum uitgegeven, als ware het een Zwanenzang: gecomponeerd in het licht van de eeuwigheid. Hierdoor zijn de koralen 'Jesu, meine Freude' en 'Schmücke Dich' verwant. Beide verklanken het verlangen naar eenwording met Christus, de unio mystica.

In 'Schmücke Dich' gaat het om de communie (avondmaal) als voorafspiegeling van het hemels bruiloftsmaal. Bach verklankt de koraalmelodie toepasselijk in lange, 'opgeschmückte' noten.

Distler: O Gott in Deiner Majestät

Hugo Distler (1908-1942) studeerde op het conservatorium van Leipzig (na een afwijzing in Neurenberg) aanvankelijk piano en directie, later compositie en orgel, bij Günther Ramin, cantor van de Thomaskirche te Leipzig. Zijn leraren gaven hem hun warme belangstelling voor degelijk contrapunt en voor de rijke tradities van de Duitse koormuziek door, in het bijzonder voor de oude Lutherse koorwerken en de oude Leipziger kerkmuziek. Distler werkte als kerkmusicus in Lübeck en Stuttgart en in mei 1940 werd hij in Berlijn tot professor benoemd. Hij ondervond veel spanningen en moeilijkheden bij zijn beroepsuitoefening. Zijn broer was gesneuveld en hij werd opgeroepen om naar het front te gaan. Hij was getrouwd en had drie kinderen. Hij wist niet meer hoe het moest, leven in een land, een 'Reich', waar niet God Koning was, en pleegde in 1942 in Berlijn zelfmoord.

Hugo Distler is de bekendste vertegenwoordiger van de Duitse kerkmuziek uit de vorige eeuw, en mede verantwoordelijk voor de herleving daarvan. Na een periode van 'vette romantiek' putte men nu uit de pure muziek van Schütz en Scheidt. Zijn door de vroegbarok geïnspireerde orgel- en koormuziek paste wonderwel bij de toen heersende modes van zakelijkheid en jeugdbewegingen. Hij was een belangrijke vernieuwer voor de Lutherse muziek, met tegelijk als 'klassieke' elementen: tekstgebondenheid, polyfonie, vrije maatsoort (als in de Renaissance) en modale schrijfwijze.

Het motet '*O Gott in deiner Majestät*' is onderdeel van de bundel '*Geistliche Chormusik*' uit 1934, geschreven in Distlers Lübeckse periode. De inspiratie van Schütz en Bach is herkenbaar. Distlers actieve inzet voor de kerkmuziek maakte het contact met de nieuwe nazi-staat steeds moeilijker. In publicaties in tijdschriften maakte hij duidelijk, dat hij aan de kant van de vernieuwingsbeweging stond tegenover de 'Deutschen Christen'. De tekst van het nu gezongen motet heeft ook een politieke (anti-nazi!) ondertoon, met name herkenbaar in het zesde couplet: '*Wach auf, du Deutsches Reich....*'. Deze ondertoon werd ook herkend door zijn tegenstanders, getuige een artikel in '*Lied und Volk*': '*Man wolle uns bitte nicht falsch verstehen:(...) Uns will scheinen, daß der Aufruf 'Deutschland erwache' ein politischer ist (...) und daß der Aufruf (...) in Verbindung mit diesem Text uns untragbar erscheint*'.

Bach: Jesu, meine Freude

Wat te schrijven over Johann Sebastian Bach (1685-1750)? Zijn positie (voor velen) als de grootste componist uit de geschiedenis van de klassieke muziek? Zijn enorme en diverse productiviteit, achtereenvolgens in Arnstadt, Mühlhausen, Weimar, Anhalt-Köthen, en tenslotte als Thomascantor in Leipzig? Zijn beheersing van het contrapunt en alle andere muziekstijlen en dansvormen uit zijn tijd? Zijn slechte relatie met het Leipziger stadsbestuur, dat niet ingenomen was met zijn 'ouderwetse' en 'ontoegankelijke' muziek? enz.

In Leipzig componeerde Bach zijn Passies, het Weihnachtsoratorium, de grote klavierwerken en ook - in het eerste decennium van zijn verblijf - de motetten, waaronder *Jesu, meine Freude* (BWV 227). Bach's muziek geldt als hoogtepunt van de Lutherse kerkmuziek. Bachs vocale geestelijke werken tonen hem als uitlegger van de Bijbel, ze zijn opgezet als 'klinkende verkondiging' en weerspiegelen een doordachte theologische duiding.

Na zijn dood raakten Bach en zijn werk in vergetelheid. Uitzonderingen waren zijn orgel- en klavecimbelwerken, de 'Hohe Messe' die bij Haydn en Beethoven bekend werd als 'leervoorbeeld' en zijn motetten die als oefenmateriaal in gebruik bleven bij koorscholen. De uitvoering van de Matthäus Passion die Mendelssohn in 1829 organiseerde in de Berlijnse Singakademie markeerde het begin van de herwaardering van Bach's vocale muziek.

Het motet *Jesu meine Freude* is waarschijnlijk gecomponeerd als een begrafenismotet en is vermoedelijk voor het eerst uitgevoerd in juli 1723. Bach is uitgegaan van het destijds bekende protestantse kerklied 'Jesu, meine Freude', in 1653 gepubliceerd op tekst van Johann Franck en muziek van Johann Crüger. De zes strofen van dat lied heeft hij afgewisseld met vijf verzen uit Romeinen 8 (1,2,9,10,11), die een aanvullend maar bijpassend betoog opleveren. Hierdoor ontstaat een bijzondere symmetrische structuur voor de in totaal elf delen van het motet.

De rode draad van het lied van Franck/Crüger is het optreden van Jezus als troost en verlosser, beschermer tegen draken en stormen, het loslaten van aardse bindingen, en de dood als vereniging met Jezus. Het is een tijdgebonden en toegankelijke liedtekst waarin de gelovige zijn individuele gevoelens tot uitdrukking kon brengen. De Bijbeltekst uit Romeinen 8 is veel meer een dogmatisch en rationeel gestructureerd betoog, waarin de tegenstelling tussen 'Fleisch/Tod/Sünde' en 'Geist/Leben/Gerechtigheit' wordt uitgewerkt.

Het is een oproep om naar de geest te leven in plaats van naar het vlees, en een perspectief op wat er gebeurt als je dat doet. De 'kerntekst' staat dan ook in het centrale fugatische deel 6: *'Ihr aber seid nich fleislich, sondern geistlich'*. Hoe verschillend ook, beide tekstbronnen behandelen dus de spanning tussen het tijdelijke en het eeuwige, het vergankelijke en het onvergankelijke, lichaam en geest. In de symmetrie van het motet vormen de alternerende Bijbel- en koraalteksten dus als het ware als parallelle betogen een commentaar op elkaar. Bach was voldoende theologisch onderlegd om deze tekstkeuze zelf te kunnen hebben bepaald.

De symmetrie van het motet is het meest duidelijk aan het begin en het einde. In de delen 1 en 11 klinkt de koraalmelodie in zijn meest eenvoudige harmonisering. Daarnaast vertoont het verloop van de delen 2 en 10 sterke overeenkomst. Rond het centrale deel 6 resteren dan de delen 3-5 en 7-9. Deze zijn op een andere manier verwant: de delen 3 en 7 zijn allebei versierde harmonisering van het koraal. De Bijbelteksten in 4 en 8 zijn allebei driestemmig gezet, en de koraalteksten in de delen 5 en 9 zijn zodanig vrije koraalfantasiën dat de oorspronkelijke koraalmelodie nauwelijks meer herkenbaar is. Een bijzonder aspect van de symmetrie is dat het totale aantal maten vóór en ná het centrale deel 6 vrijwel gelijk is (209 en 208).

Ook is te horen dat de (oneven) delen die op de koraaltekst gebaseerd zijn in het algemeen meer homofoon zijn, ondergeschikt aan de melodiestem van de sopranen: het modernere, expressieve vormprincipe. De delen op Bijbeltekst zijn daarentegen meer polyfoon van karakter. Dit 'oudere' vormprincipe past meer bij de cerebrale, dogmatische rechtlijnigheid van de Romeinenbrief.

In het motet zijn heel veel details te vinden die terugvoeren op de leer van de affecten en muzikale retoriek, zoals die al in de eeuwen vóór Bach onder componisten gemeengoed was. Dit betreft bijvoorbeeld het gebruik van toonsoorten, melodievoering, bepaalde intervallen en harmonieën, aantallen maten, als een koppeling aan stemmingen, aan positief/negatief, aan God, de Zoon, de Geest of de mens. Wat je ook van deze analyses kunt vinden of terughoren, het is duidelijk dat dit motet moet worden beluisterd als een 'preek in klank', waarin Bach als diepgelovig Lutheraan alles uit de kast haalt om de boodschap van de waarschijnlijk door hemzelf gekozen tekst op indringende wijze over te brengen.

De tekst over Bach is deels ontleend aan publikaties van Dr. Arie Eikelboom en Eduard van Hengel.

tekst

Schein: Da Jakob vollendet hatte

33

Und da Jakob vollendet hatte die Gebote an seine Kinder, tat er seine Füße zusammen aufs Bett und verschied und ward versammelt zu seinem Volk.

1

Da fiel Joseph auf seines Vaters Angesicht und weinte über ihn und küßte ihn.

Mendelssohn: Nunc dimittis

Lord, now lettest Thou Thy servant depart in peace,
according to Thy word.
For mine eyes have seen Thy salvation,
which Thou hast prepared before the face of all people,
to be a light to lighten the Gentiles,
and to be the glory of Thy people Israel.
Glory be to the Father, and to the Son
and to the Holy Ghost.
As it was in the beginning, is now
and ever shall be, world without end.
Amen

Mendelssohn: Denn er hat seinen Engeln befohlen

Denn er hat seinen Engeln befohlen über dir, daß sie dich behüten auf allen deinen Wegen,
daß sie dich auf den Händen tragen und du deinen Fuß nicht an einen Stein stoßest.

33

Als Jakob voleind had aan zijn zonen bevelen te geven, zo legde hij zijn voeten samen op het bed, en hij gaf den geest, en hij werd verzameld tot zijn volken.

1

Toen viel Jozef op zijns vaders aangezicht, en hij weende over hem, en kuste hem.

Heer, nu laat Ge Uw dienaar gaan,
volgens Uw woord in vrede.
Want mijn ogen hebben Uw heil gezien, dat u ten aanschouwen van alle volken hebt toebereid,
een licht dat een openbaring zal zijn voor de heidenen en een glorie voor uw volk Israël.
Ere zij de Vader, en den Zoon, en den Heiligen Geest,
gelijk het was in het begin, zo nu en altijd, in alle eeuwen der eeuwen.
Amen

Hij vertrouwt je toe aan zijn engelen, die over je waken waar je ook gaat.
Zij zullen jou op handen dragen, zodat je voet zich niet aan een steen stoot.

Johannes Brahms: O Heiland, rei die Himmel auf

O Heiland, rei die Himmel auf,
Herab, herauf vom Himmel lauf,
Rei ab vom Himmel Tor und Tr,
Rei ab, was Schloss und Riegel für.

O Gott, ein' Tau vom Himmel gie,
Im Tau herab o Heiland flie,
Ihr Wolken, brecht und regnet aus,
Den König über Jakobs Haus.

O Erd, schlag aus, schlag aus o Erd.
Daß Berg und Tal grün alles werd,
O Erd, herfür dies Blümlein bring,
O Heiland, aus der Erden spring.

Hie leiden wir die größte Not,
Vor Augen steht der bittre Tod,
Ach komm, fhr uns mit starker Hand
Von Elend zu dem Vaterland.

Da wollen wir all danken dir,
Unserm Erlser fr und fr,
Da wollen wir all loben dich,
Je allzeit immer und ewiglich.
Amen.

O Heiland, scheur de hemelen open;
sta op, en daal af uit de hemel neer,
ruk de poorten en deuren open,
breek de sloten en grendels.

O God, giet een dauw van de hemel;
daal, o Heiland, als dauw naar beneden,
Gij wolken, breek en laat als regen
de Koning over Jacobs huis neerdalen.

O aarde, loop uit, loop uit, o aarde,
dat in berg en dal alles groen wordt,
o aarde, breng deze bloem voort,
o Heiland, ontspring uit de schoot der
aarde.

Hier lijden wij de grootste nood,
ons staat de bittere dood voor ogen.
Ach kom, voer ons met sterke hand
uit de ellende naar het vaderland.

Dan willen wij allen u danken,
u die altoos onze Verlosser zijt
Dan willen wij u allen loven,
voor eeuwig en altijd.
Amen.

Distler: O Gott in deiner Majestät

Vers 1, Koraal

O Gott in deiner Majestät,
gib uns dein Hilf, dazu dein Gnad,
dass wir den Tag erkennen tun,
den uns Sohn hat gezeigt an,
Herr Jesu Christ,
der unser treuer Helfer ist.

O God, in Uw majesteit,
geef ons Uw hulp en genade,
zodat wij de dag kunnen herkennen,
die Uw Zoon ons heeft aangewezen,
Heer Jesus Christus,
die onze trouwe helper is.

Vers 2

In finster Nacht, da schliefen wir,
bis es begunn zu tagen schier.
Der Wächter an der Zinnen lag,
verkündet uns den hellen Tag:
“Wacht auf zu Hand!
Es scheint die Sonn ins deutsche Land”.

Wij sliepen in de duistere nacht
tot de dag bijna aanbrak.
De wachter aan de tinne
verkondigt ons de glorende dag:
“Sta op!
De zon schijnt in het Duitse land”.

Vers 5, koraal

Darum, ihr Deutschen also frumm,
dieweil das Evangelium
bei euch gewonnen lichten Schein,
schaut, daß nit wieder komm darein
die Finsternis,
die euch zuschickt der Antichrist.

Daarom, gij vrome Duitsers
waarvoor het licht van het evangelie
is opgegaan,
let er op dat de duisternis
die de antichrist u brengt,
het niet weer wint.

Vers 6

Wach auf, du deutsches Reich, so gut,
dein Schäflein vor dem Wolf behüt!
Gehorch deins Hirten, deins Hirten
Christi Stimm,
falsch Tück und Sünden nit annimm!
Das rat ich dir, das rat ich dir,
wirst sonst in ewig Pein verführt.

Ontwaakt, gij edel Duitse rijk,
bescherm uw schaapje voor de wolf!
luister naar de stem van uw herder Chris-
tus,
neem boosaardigheid en zonden niet aan!
Dat raad ik u aan, dat raad ik u aan,
anders wordt gij verleid tot eeuwige pijn.

Vers 7, koraal

Sei wohl getröst, du deutsches Reich,
schau, daß der Feind dich nit erschleich!
Laß dir nit dunkel machen fort
göttliches Licht und Christi Wort!
Wach auf getröst!
Christus dich schon vom Schlaf erlöst.

Wees getroost, gij Duitse rijk,
pas op, dat de vijand u niet verschalkt!
Laat het goddelijk woord en licht van
Christus niet verder verduisteren!
Sta getroost op!
Christus bevrijdt u al uit uw slaap.

JS Bach: Jesu meine Freude

1. Jesu, meine Freude,
meines Herzens Weide,
Jesu, meine Zier,
ach wie lang, ach lange
ist dem Herzen bange
und verlangt nach dir!
Gottes Lamm, mein Bräutigam,
außer dir soll mir auf Erden
nichts sonst Liebers werden.

Jezus, mijn vreugde,
lusthof van mijn hart,
Jezus, mijn sieraad
ach, hoe lang, hoelang al
is mijn hart bang
En verlangt het naar u!
Lam van God, mijn bruidegom
buiten u zal mij op aarde
niets anders dierbaarder zijn.

2. Es ist nun nichts Verdammliches
an denen, die in Christo Jesu sind,
die nicht nach dem Fleische wandeln,
sondern nach dem Geist.

(Romeinen 8:1)

Er is dus niets te veroordelen
aan degenen die in Christus Jezus zijn.
die niet het vlees volgen
maar de Geest.

3. Unter deinem Schirmen
bin ich vor den Stürmen
aller Feinde frei.
Laß den Satan wittern,
laß den Feind erbittern,
mir steht Jesus bei!
Ob es itzt gleich kracht und blitzt,
ob gleich Sünd und Hölle schrecken:
Jesus will mich decken.

Onder uw beschutting
kunnen de aanvallen
Van alle vijanden mij niet deren.
Laat de satan maar razen
laat de vijand maar woeden,
Mij staat Jezus bij!
Of het nu bliksemt of dondert,
of zonde en hel mij ook angst aanjagen:
Jezus zal mij beschermen.

4. Denn das Gesetz des Geistes,
der da lebendig machet
in Christo Jesu,
hat mich frei gemacht
von dem Gesetz der Sünde
und des Todes.

(Romeinen 8:2)

Want de wet van de Geest
die levend maakt
in Jezus Christus
heeft mij vrij gemaakt.
van de wet van de zonde
en de dood.

5. Trotz dem alten Drachen,
Trotz des Todes Rachen,
Trotz der Furcht darzu!
Tobe, Welt, und springe,
ich steh hier und singe
in gar sichrer Ruh.
Gottes Macht hält mich in acht;
Erd und Abgrund muß
verstummen,
ob sie noch so brummen.

6. Ihr aber seid nicht fleischlich
sondern geistlich, so anders
Gottes Geist in euch wohnt.
Wer aber Christi Geist nicht hat,
der ist nicht sein.

(Romeinen 8:9)

7. Weg mit allen Schätzen!
du bist mein Ergötzen,
Jesu, meine Lust!
Weg ihr eitlen Ehren,
ich mag euch nicht hören,
bleibt mir unbewußt!
Elend, Not, Kreuz, Schmach
und Tod, soll mich,
ob ich viel muß leiden,
nicht von Jesu scheiden.

8. So aber Christus in euch ist,
so ist der Leib zwar tot
um der Sünde willen;
der Geist aber ist das Leben
um der Gerechtigkeit willen.

Ondanks de oude draak,
ondanks de muil van de dood,
Ondanks de angst daarvoor!
Raas maar, wereld, en spring maar,
ik sta hier te zingen
in alle rust.
Gods macht behoedt mij;
aarde en afgrond moeten
verstommen,
hoe ze ook grommen.

Gij echter zijt niet in het vlees
maar in de geest, voorzover
Gods Geest in u woont.
Wie echter Christus' Geest niet heeft
behoort Hem niet toe.

Weg met alle kostbaarheden!
gij zijt mijn genoeg
Jezus, mijn lust!
Weg nutteloze eer en aanzien,
ik wil jullie niet horen,
blijf buiten mijn bewustzijn!
Ellende, nood, kruis, hoon
en dood zullen mij,
hoeveel ik ook moet lijden,
niet van Jezus scheiden.

maar als Christus in u is,
dan is het lichaam wel dood
vanwege de zonde,
maar de geest is leven
vanwege de gerechtigheid.

9. Gute Nacht, o Wesen,
das die Welt erlesen,
mir gefällst du nicht.
Gute Nacht, ihr Sünden,
bleibet weit dahinten,
kommt nicht mehr ans Licht!
Gute Nacht, du Stolz und Pracht!
Dir sei ganz, du Lasterleben,
gute Nacht gegeben!
(Romeinen 8:10)

10. So nun der Geist des,
der Jesum von den Toten
auferwekket hat,
in euch wohnt,
so wird auch derselbige,
der Christum von den Toten
auferwekket hat,
eure sterblichen Leiber
lebendig machen, um des willen,
dass sein Geist in euch wohnt.
(Romeinen 8:11)

11. Weicht, ihr Trauergeister,
denn mein Freudenmeister,
Jesus, tritt herein.
Denen, die Gott lieben,
muß auch ihr Betrübten
lauter Zucker sein.
Duld ich schon hier Spott und Hohn,
dennoch bleibst du auch im Leide,
Jesu, meine Freude.

Goede nacht, o mens
van de wereld
mij beval je niet.
Goede nacht, o zonden,
blijf ver achter mij,
Kom niet meer tevoorschijn!
Goede nacht, jij trots en pracht!
O verdorvenheid, ik wens je
een heel goede nacht!

Als nu de Geest van degene
die Jezus uit de dood
heeft opgewekt,
in u woont,
dan zal degene,
die Christus uit de dood
heeft opgewekt,
uw sterfelijke lichamen
levend maken omdat
zijn Geest in u woont.

Wijk, rouw en droefheid,
want mijn vreugdemeeester,
Jezus, komt binnen.
Voor hen die God liefhebben
moet ook hun verdriet
zoet zijn
Al lijd ik hier ook onder spot en hoon
toch blijft gij ook in mijn lijden,
Jezus, mijn vreugde.

Het **Schütz Projectkoor** te Bilthoven is in 2000 opgericht op initiatief van enkele toenmalige medewerkers van het RIVM. De vaste kern van het koor bestaat uit ongeveer 20 personen. Doorgaans wordt per project een auditie gehouden om het koor te completeren tot 25 à 30 personen. Er wordt ongeveer 3 maanden aan een programma gewerkt. Elk project sluit af met een concert in Utrecht en één of twee in de regio. Het koor startte zijn eerste project vanuit de wens om de Musikalische Exequien van Heinrich Schütz uit te voeren, waaraan het koor zijn naam ontleent. Ieder jaar wordt een thema gekozen. Zo was het thema in 2006 het Requiem van Benedetto Marcello - in Nederland niet eerder ten gehore gebracht - en in 2007 oude en moderne Franse muziek waarmee ook een concertreis naar Letland werd gemaakt. In datzelfde jaar 2007 zong het koor Spaanse en Braziliaanse muziek uit de laatste vijf eeuwen. Samen met het Zeister Kamerkoor werd in 2008 de dubbelkorige mis van Marc-Antoine Charpentier uitgevoerd. Voor het 2009-project werd gekozen voor een repertoire gebaseerd op teksten van Shakespeare, met composities vanaf de 16e eeuw tot in de 20e eeuw. Twee jaar geleden bestond het Schütz Projectkoor 10 jaar. Bij deze feestelijke gelegenheid werd een Mozart programma samengesteld, en voerde het koor samen met het UMA Kamerorkest onder andere de Grote Mis in c klein uit. In het najaar van 2011 koos het koor voor een programma waarin de muziek van Monteverdi centraal stond.

Het Schütz Projectkoor in 2012

De dirigent **Pieter Kramers** was één van de drie initiatiefnemers van het eerste project in 2000 en leidt het Schütz Projectkoor Bilthoven nu voor de twaalfde keer.

Vanaf 1987 heeft hij verschillende opleidingen en cursussen koordirectie gevolgd bij de SNK in Utrecht, later Unisono. Ook nam hij twee keer deel aan de Kurt Thomas Cursus voor koordirigenten. Naast zijn toenmalige dagelijkse werk bij het RIVM te Bilthoven is hij van 1980 tot 1998 dirigent geweest van het kamerkoor Thaletas, en van 1996 tot 2005 van het Doorns Kamerkoor. Van 1998 tot 2008 was hij dirigent van het RIVM-koor, nu PV-chantez, dat hoofdzakelijk lichte muziek zingt.

Sinds 2000 leidt hij jaarlijks, samen met zijn zus Pauline van Hulst, weekeind-cursussen voor koor en instrumentalisten, in het kader van de Vereniging voor Huismuziek. Sinds 2009 dirigeert hij de Clarionetten Capel, een ensemble van 11 solo-klarinetten.

Jaap Jan Steensma werkt als organist in de Zeister Thomaskirche, de Lutherse Kerk Amersfoort en (sinds januari) de Heilige Maria Onbevlekt Ontvangen in Hilversum. Profaner is zijn werk als huisorganist van de Universiteit Utrecht en als basso continuo-speler in concerten met oude muziek.

In de periode dat hij als bijbaantje rondleidingen gaf in Museum Speelklok, vond Jaap Jan het een uitdaging te laten zien hoe ingewikkeld schijnbare eenvoud kan zijn en hoe, omgekeerd, complexe dingen vaak heel eenvoudig blijken. Hij publiceerde over orgelbouw en uitvoeringspraktijk en gaf lezingen, waaronder een in Oxford. Met zijn studenten *Historical documentation and performance practice* (Utrechts Conservatorium) kan hij zijn nieuwsgierigheid naar en (vooral) vragen over de uitvoeringspraktijk van 'oude' muziek delen.

Het instuderen van composities doet Jaap Jan thuis aan het clavichord van de in 1981 overleden Utrechtse publicist Wouter Paap.

Merel Dercksen volgde haar eerste cellolessen op achtjarige leeftijd bij Saskia van der Wel. Zij studeerde bij Zvi Maschkowski en aan het Rotterdams conservatorium bij Ad van Dongen. Later volgde zij nog lessen bij Eduard van Regteren Altena. Merel heeft zich gespecialiseerd in barok- en moderne muziek en heeft een voorkeur voor kleine ensembles. Onbekende muziek meer bekendheid geven is een van haar drijfveren. Zo speelde zij bijvoorbeeld jarenlang in strijkorkest *Zoroaster*, dat zich uitsluitend op 20e- en 21e-eeuwse muziek richt. Ook begeleidt zij met enige regelmaat koren en werkte mee aan theaterproducties. Merel studeerde muziekwetenschap, waarbij zij het zwaartepunt legde op de Middeleeuwen. In het kader daarvan heeft ze stage gelopen bij het Festival Oude Muziek.

Het **Barnevelds Saxofoonkwintet** bestaat uit vijf Barnevelders die elkaar uit liefhebberij hebben gevonden. Individueel en samen hebben zij jaren les gehad van Hans Kuijt en speelden onder andere in *Saxofoonorkest Saxus*. Sinds enkele jaren repeteert het ensemble wekelijks. Zij vormen met elkaar het eerste saxofoonkwartet en het enige saxofoonkwintet van Barneveld.

Colofon

schilderij omslag

Hellen van Gessel

ontwerp & vormgeving

Hellen van Gessel

samenstelling tekst

Rien Hagenaars

Pieter Kramers

drukwerk

Imago Printservice Utrecht